

Kovács András *sokkolja* a nézőt. Ahogy mondtuk, szózuhatagot enged rá, s hagyja, sőt, kifejezetten kényszeríti is, hogy fulladozzon, segítség nélkül kapálózson a habokban. Ez az agyonbeszélés a film lényege; ettől él, ezzel hat — ez teszi azzá, ami.

A Falak szerzője egyszer már kipróbálta ezt a szó-sokkolást: a *Nehéz emberek* című filmje is lényegében csak beszélt; képei illusztrációként — bár remek illusztrációként — hatottak.

Hogy a látványában is primér *Hidég napok* után miért tért vissza ismét a „beszélő” filmhez Kovács András?

Alighanem azért, mert jelen évtizedeink *lényegét* látja a szavakban, mert úgy érzi, monológok, dialógok között élünk, s e verbálisan determinált korról közvetlen, *hű* képet csak maguk a szavak adhatnak.

Hogy ez a — mondjuk így — felfedezése mennyire igaz, arra *Ambrus* mérnök, *Benkő* főmérnök meg a többi mérnök és főmérnök meditatálását, melázását, kitöréseit hallgatva döbbenünk rá. Igen, bólogatunk, ilyen szaporán pergő, fel-felcsattanó mondatok között telnek napjaink, így, pontosan így fonnak be, itatnak át bennünket gondjaink megfogalmazói, a szavak.

Az viszont, hogy a különben magánmonológok, magándialógok formájában elhangzó mondatok most a *filmvászonról* dörrennek, harsannak felénk, a Falak-nak egy olyan értéket ad, amely lényegében minden más, újabb — nemcsak hazai — keletű művészeti termék-től megkülönbözteti.

A Falak ugyanis nemcsak beszél, de *mond* is! Nemcsak sokbeszédű, de *sokatmondó* is! Olyan mondatok hangzanak el benne, amelyek után a néző önkéntelenül is felkapja a fejét: hallotta-e valaki?

Ez a *szókimondás* a Falak lényege, ez a — joggal mondhatjuk — *politikus batorság*, ez az őszintén kérdezés teszi hallatlanul izgalmassá, nagyon is időszzerűvé. Minden felelősséggel gondolkodó emberben ott feszülnek a Falak-ban elhangzó kérdések, minden felelősséggel

gondolkodó embert izgatja: miért vagyunk csak „magunk között” olyan okosak, gondolattal telítettek; miért nem tudjuk átvinni képességeink maximumát a közéletbe is?

Maga a film bizonyítja: mindjárt többek, egészségesebbek vagyunk, ha érthetően és hangosan megfogalmazzuk azt, ami bennünk van; ha nem a kelleténél közelebb érezzük magunkhoz az életünk kereteit meghatározó falakat. Ezt zuhogja ránk, ezt sokkolja belénk.

Zuhogása, sokkolása azonban néha meggyengül. De nem ott, ahol az ún. kényes kérdések sűrűjébe vág — azokat rendszerint végigmondja; akkor érzünk némi lazítást, amikor „cselekményének” egyes mellékmozgásai időt s helyet követelnek maguknak. Ezek a storyfordulatok törik meg a lendületet, ezek gátolják az egyenletes zuhogást.

Mindez azért van, mert Kovács András minden filmesszékisérlet ellenére is a kelleténél jobban kötődik a *történethez*; bármennyire is szeretne, nem tud kellően felülemelkedni rajta. Mivel a mese úgy kívánja, helyenként megáll, helyenként magyaráz. Ez okoz filmjében töréseket.

Az esszé kiveti magából a storyt; az esszében csak ürügy kell ahhoz, hogy a közlésre szánt gondolatok megfelelő súlyban és sorrendben elhangozzanak. A Falak a *túl konkrét* cselekménysor miatt időt s helyet vesz el más, hasonlóképp fontos gondolatoktól. Kár értük!

Kovács András filmesszékjét *Illés* György fényképezte, úgy, ahogy egyetlen értelme volt: nyers, „fésületlen” híradó-felvételekkel illusztrálja a szózuhatagot.

A színészek közül az jó igazán, aki tudatosan vállalta a *szócsőszeretet*, aki elsősorban gondolatokat közölni s nem „alakítani” akart. *Gábor* Miklós és *Latinovits* Zoltán értette s oldotta meg legjobban feladatát; néhányan viszont — leginkább talán *Bánky* Zsuzsa — igazi szerepként fogták fel figurájukat: ők tévedtek.

AKACZ LÁSZLÓ

A BEFALAZOTT PROBLÉMÁK

— Sokat fogunk vitatkozni — ígérték a szállongó hírek, alkotói nyilatkozatok és a bemutató után gyorsan megjelent kritikák.

Azóta már folyik a vita. (Olyasféle, mintha 1848 márciusának végén írták volna a Nemzeti dalról, hogy hát igen, igen, de sajnos nem dal, talán inkább óda, viszont kétségtelenül nemzeti, mint azt a verselése is mutatja.) Csöregszik csendesen a vita az elég rugalmasan kitégített szakmai körökben arról, hogy milyen skatulyába helyezhetők el ezek a „Falak”: játékfilm-e vagy filmesszé stb. Továbbá

egyértelműen abban, hogy a film nagy horderejű problémákat vet fel, amikről vitatkozni lehet, sőt kell, sőt fogunk is, mert ez a helyes.

Azóta várjuk a vitát. Nem a skatulyákról, hanem a falakról. Társadalmi életünk falairól. Tényleg, hol is vannak, jó helyen vannak-e, hogyan közeledjünk hozzájuk? Fejjel kétségtelenül nem érdemes, de talán vállal ledönthetők, vagy háttal megtámaszthatók. A képes beszédet félretéve: mennyi életünkben a célszerű rugalmasság és mennyi az okosan gyáva megalkuvás? És mennyi megalkuvás felesleges? Miért nem érzi teljesen tulajdonának a munkás a gyárat, és miért érzi annak teljesen az igazgató a munkással együtt? (Azaz, hogy mégsem érzi annak, mert olyasmiket enged meg magának, amit egy mindenható tőkés nem tesz meg saját gyárában, félve, hogy tönkremegy.) Okosan humanus-e az a mechanizmus, mely túl sokat bíz egyes emberek humanizmusára? Mennyi önzetlen áldozatvállalást várhatunk valakitől? Hogyan lehetne önző érdekeiken át kényszeríteni az embereket önzetlenségre? ... és ez csak töredéke mindennek, ami elhangzik a film-ben, és ami alkalmas arra, hogy vitatkozzunk rajta. Ravaszul, jól értesülve vagy naivul, mint a „Nehéz emberek” problémájáról, esetleg felháborodottan, vagy bűntudattal, mint a „Hideg napok” után, de mindenképpen túllépve a filmen, egyetemessé terjesztve ki a problémát.

Miért nem vitatkozzunk? Pedig bizonyára sokan szerettünk volna, átlépve a vásznon, beülni abba a nagyon érdekes és őszinte társaságba, véleményt cserélni, akár reggelig. De Kovács András úgy döntött, hogy mindezeket a problémákat belülről ábrázolási sorsokon keresztül veti fel, tehát játékfilmet csinál, aminek a skatulyakérdésen túlmenő jelentősége az, hogy az elhangzott gondolatok közül pusztán annak van súlya, amit a hősök sorsának konfliktusai felvállalnak.

A hősök közül jól bevált előre gyártott elemként épül be a Falak-ba az absztrakt „nehéz ember”. Érdekes, hogy a belülről történő ábrázolás ellenére — amelynek segítségével bepillantást nyerünk pl. poligám szexuális életbe is — a figura plaszticitása nem éri el a kívülről ábrázolt konkrét nehéz embereket. Nem láttuk alkotni, harcolni alkotásáért, nem is alkotásáért harcol, hanem pusztán egzisztenciájáért. Így nem is igazi „nehéz ember”. A modora olyan, de attól még lehet nehéz fiú is, mert minden nehéz volta ellenére nem érződik kellőképpen a súlya. Pedig érdekes dolgokat tudunk meg róla. Pár éve egyszer, ugyanilyen ösz-szecsapáskor egyértelműen igaza volt, de némi rábeszélés után *megalkudott*. Azóta ellenfele, a mindenható főnök gondoskodik, hogy ne egyértelmű helyzetekben csapjanak össze. Az egyszer-megalkuvás tragikus vétsége izgalmas konfliktusanyaggal szolgálna, ha folyamatában látnánk, és nem a hős saját három-négy ingerült mondatából szereznék róla, mint befejezett tényről, tudomást. Így nincs tragikus hős, legfeljebb áldozat.

Az ellenpólus sem szerencsésebb. A Nehéz emberek-ben rendszerint nem volt hajlandó kamera elé állni. Csupán „eredménye” jelenik meg a feltaláló eredménytelenségeiben. Itt látható is szfinx arccal, amely mögött egy gyanítatlan kényszerűen puritán házasetlet van, de nem olvasható ki, hogy az üggyel kapcsolatban az „úgy döntöttem, hogy gazember leszek”, avagy a „csak én tudom, mi az igazság” alapján áll.

Kimerevített ellenpólusok állnak egymással szemben, a film elején és végig ebben a helyzetben maradnak. A cselekvés a harmadiknak, a tulajdonképpeni főhősnek jut, akinek szerencsés alibije lenne a külvilág számára és így a kiállítás-hallgatás kérdése tisztán belső dilemmája. A főhős végig habozik, majd végül kiáll, ami felemelő érzéseket plántál a nézőbe (nem túl nagyokat, hiszen nem tudjuk a vállalt kockázat nagyságát, ugyanis nem ismerjük a mindenható vezető és a szürke eminenciás övön aluli erőviszonyait. A feleség sáptozása sem mérvadó, hiszen, sajnos, tipikus figurája legfeljebb úgy lenne érdekes, ha férje helyette, aki lélekben már megöregedett, tényleg a hűgát választaná). Viszont, ha a hős ki- térne a felelősség elől, úgy lehetőség volna felmenteni őt, vagy elítélni. Így vi- szont, bár a „Falak”-ban szétdiszpergálódva, óriás mennyiségű vitás gondolat talál- ható, a film egyetlen lényeges tette etikailag vitathatatlanul helyes.

A „Falak”-at szép élmény után felemelt fejjel hagyja el a néző: megkapta azt a feloldozást, amihez a „Hideg napok” vagy a „Nehéz emberek” után csak hosszú, önkínzó tépelődés árán juthatott.

A „Nehéz emberek” — mint kifejezés — fogalommal vált. A „Hideg napok”-ra akkor is emlékezni fogunk, amikor a „Falak”-at már elfelejtettük. A legvitathat- több problémákhoz szükséges legegyszerűbben megfogalmazni a kérdéseket. A „Falak”-ról pedig lehet vitatkozni, de a „Falak”-kal nem. Megvitathatatlan.

RIGÓ BELA